

ŚRODKI PRAWNE PRZECIWKO SĄDOWEMU I ADMINISTRACYJNEMU WYMIAROWI KAR

I. Uwagi ogólne

Środkami prawnymi, służącymi do zaczepienia kar wymierzonych wyrokiem sądowym, czy nakazem prawnym w postępowaniu karno-administracyjnym, lub też zagrożonych tymże, są: apelacja i rekurs.

1. Pojęcie apelacji i rekursu

a. *Apelacja* jest to odwołanie się od wyroku sędziego niższego (iudex a quo), do sędziego wyższego (iudex ad quem), w tym celu, ażeby sprawę ponownie rozpatrzył i wyrok niższego sędziego uchylił lub zmienił (kan. 1879, 1884 §1). Ma ona zastosowanie w postępowaniu procesowym, przeciwko wyrokom wydanym w niższej instancji.

b. *Rekurs* jest to odwołanie od przełożonego niższego, który wydał dekret, do przełożonego wyższego, w tym celu, ażeby sprawę ponownie rozpatrzył i dekret niższego przełożonego uchylił lub zmienił. Rekurs ma zastosowanie w postępowaniu administracyjnym.¹

---

¹ Por. Roberti F., *De processibus*, Romae 1941, II, n. 475 sq. n. 546;

Wernz F., — Vidal P., *Jus canonicum*, Romae 1949², VI, 567—584;

Suarez F., *De censuris*, Moguntiae 1606, disp. V, sect. 1. n. 21; disp. XX, sect. 2, n. 15;

D'Anibale J., *Summula theologie moralis*, Romae 1908⁵, I, n. 334;

S. Alphonsus De Ligorio, *Theologia moralis*, Romae 1905—1912, VII, n. 40;

2. Skutki apelacji i rekursu

Zgłoszona apelacja wywołuje dwa skutki: zawieszający (suspensivus) oraz devolutywny (devolutivus).

a. Skutek zawieszający wstrzymuje wykonanie wyroku pierwszej instancji, do chwili rozstrzygnięcia sprawy przez sędziego wyższego (lite pendente).²

b. Skutek dewolutywny powoduje przekazanie całej sprawy wyższemu sędziemu, do ponownego rozpatrzenia (kan. 1889 § 1).³ Skutek dewolutywny występuje zawsze przy wniesionej apelacji. Dawne prawo kanoniczne, jak i prawo rzymskie, uwzględniało go w bardzo szerokim zakresie. Dowo-

Schmalzgrüeber F., *Jus ecclesiasticum universum*, Dillingae 1717—1727, lib. II, tit. 28, n. 2 sq.;

Pirhing E., *Jus canonicum*, Dillingae 1674—1678, lib. II, tit. 28, n. 2 sq.;

Ojetti B., *Synopsis rerum moralium et iuris pontificii*, Romae 1911—1914, v. Appellatio, n. 398;

Bride A., *Censures (Peines)*, w *Dictionnaire de droit canonique*, Paris 1942, III, col. 212;

² Por. Wernz - Vidal, *De processibus*, VI, 568, n. 600;

Roberti F., *De delictis et poenis*, Romae 1944, ed. 2, I, pars II, 329, n. 288;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, Taurini-Romae 1938, VI, 122, n. 46;

Chelodi J., *Jus poenale et ordo procedendi in iudiciis criminalibus iuxta C.I.C.*, Tridentini 1933, n. 32;

Grabowski I., *Prawne środki w procesie kanoniczym*, Lwów 1913, 30—35;

³ Por. Cappello F., *De censuris*, Taurini-Romae 1950, ed. 4, 72, nn. 81, 82;

Bride A., *Censures (Peines)*, w *Dictionnaire de droit canonique*, III, col. 212, 213;

M. C. A. Coronata, *Institutiones iuris canonici*, Taurini-Romae 1955, ed. 4, IV, 165, n. 1744;

Chelodi J., *Jus poenale*, n. 32;

Sole J., *De delictis et poenis*, Romae 1920, 113, n. 163;

Wernz — Vidal, VI, 580, n. 607;

Opieliński J., *O cenzurach kościelnych*, Poznań 1894, 46, n. 43;

Grabowski I., *Prawne środki w procesie kanonicznym*, 35—41;

dem tego jest przekazywanie całej sprawy sędziemu wyższemu, nie tylko w drodze założonej apelacji od stanowczego wyroku sędziego niższego, ale także w wypadku zgłoszenia apelacji od wyroku przedstanowczego.

Prawo Dekretalów pozwalało na apelację od każdego wyroku przedstanowczego, od wszelkiego zarządzenia przełożonych i od już rozpoczętego, czy też jeszcze niewdrożonego procesu. Ze względu na to, że tego rodzaju uprawnienie, przysługujące stronom do zakładania apelacji, przyczyniało się do zbyt długiego przewlekania spraw, pojawiały się żądania, nie dopuszczenia do zmiany instancji sądowej (*gradus iudicii*) i usunięcia apelacji od wyroków przedstanowczych. Sprawą tą zajmował się IV Sobór Lateraneński w 1215 r. (Konst. „*Ut debitus*”) i postanowił, że apelant winien podać w takim odwołaniu szczególniejsze powody. Zarządzenie IV Soboru Laterańskiego nie zmniejszyło apelacji od wyroków przedstanowczych, ani też nie usunęło nadużyć. Dopiero V Sobór Lateraneński, w r. 1515, na dziesiątej sesji, zabronił zgłaszać apelacje od wyroków przedstanowczych, chyba, że mają moc stanowczą lub przesądzają sprawę główną.⁴ Uchwały te ponownie potwierdził Sobór Trydencki,⁵ zabraniając apelacji od wyroków przedstanowczych, tj. nie rozstrzygających definitywnie całej sprawy. W ten sposób zmniejszył wprawdzie praktyczne znaczenie powyższej kwestii, nie wykorzenił jednak zgubnej, a od dawna zakorzenionej praktyki. Po Soborze Trydenckim utrzymuje się nadal praktyka wnoszenia apelacji i od wyroków przedstanowczych, rozstrzygających kwestie wypadkowe. Praktyka ta, rzecz oczywista, ułatwiała zmianę instancji sądowej (*gradus iudicii*), co z punktu widzenia procesowego, nie było rzeczą pożądaną. Z tej racji wielu kano-

---

⁴ Por. Grabowski I., *Prawne środki w procesie kanonicznym*, 41—56.

⁵ Por. Conc. Trid. ses. XIII, c. 1 de ref.; ses. XXIV, c. 20 de ref. Sobór Trydencki zmienił prawo dekretalów (X, II; 28, 3), które pozwalało na apelacje ze skutkiem zawieszającym od zarządzeń biskupa, wydanych w czasie kanonicznej wizytacji.

nistów zastanawiało się nad tym, czy w wypadku apelacji od wyroku przedstanowczego, należy całą sprawę przekazać trybunałowi wyższej instancji? Prawo Dekretaków udzielało odpowiedzi na to pytanie. I tak, zgodnie z c. 59, X, II, 28, jeżeli sędzia wyższy, w wypadku apelacji od wyroku przedstanowczego (a *sententia interlocutoria*), potwierdził ten wyrok, zwykło się sprawę główną przekazywać sędziemu niższemu do rozstrzygnięcia jej.⁶ Jeżeli natomiast zmienił wyrok przedstanowczy, rozstrzygał także sprawę główną.⁷ W tym wypadku, uważano bowiem, że sędzia niższy jest niezdolny do rozstrzygnięcia sprawy głównej (*habere animum nimis praeoccupatum*), a to na skutek zmiany wyroku, w sprawie wypadkowej. Także i w razie potwierdzenia wyroku przedstanowczego sędziego niższego, ten ostatni miał prawo zrzeczenia się całej sprawy i przekazania jej sędziemu wyższemu, chyba, że sędzia wyższy nakazał rozstrzygnąć sprawę w niższej instancji.⁸ Powodowało to niejednokrotnie rozszerzenie uprawnień instancji apelacyjnej.

Obecnie Kodeks prawa kanonicznego nie pozwala na rozszerzenie zakresu uprawnień wyższej instancji, na skutek założenia apelacji, określając dokładnie stopnie jurysdykcji i zakazując wprowadzenia nowych pretensji do apelacji (por. kan. 1891 § 1). Kodeks prawa kanonicznego uniemożliwia pominięcie niższej instancji. Stąd też, jeśli założono apelację od wyroku przedstanowczego (*sententia interlocutoria*), sprawa główna winna być zawsze przesłana do pierwszej instancji, celem rozstrzygnięcia jej. Ma to przede wszystkim zastosowanie do

---

⁶ Por. Reiffenstuel A., *Jus canonicum universum*, Venetiis 1717, lib. II, tit. 28, n. 228;

Schmalzgrueber F., *Jus eccles.* lib. II, tit. 28, n. 97 sq;

Roberti F., *De processibus*, II, 209, 210, n. 477;

⁷ Por. Wernz-Vidal, VII, 581, n. 609;

Roberti F., *De processibus*, II, 209, n. 477, dop. 3;

A. A. S. XVI, 328; XVIII, 56;

⁸ Por. Lega M., *Praelectiones in textum iuris canonici, De iudiciis ecclesiasticis*, Romae 1896, I, 544; Santi P., *Praelectiones iuris canonici*, Ratisbonae 1886, 1. II, tit. 28, n. 45;

kwestii procesowych: w wypadku więc orzeczenia w pierwszej instancji braku podstawy do wniesienia skargi i potwierdzenia tegoż w drugiej instancji, proces wygasa. Jeśli natomiast sędzia wyższy uchylił wyrok pierwszej instancji, sprawa wraca do instancji pierwszej, w celu wydania orzeczenia w sprawie głównej.⁹ W wypadku wydania wyroku w drugiej instancji, w sprawie głównej, z pominięciem instancji pierwszej, wyrok sądu apelacyjnego będzie nieważny. Z tej też racji, niemożliwym jest rozszerzenie zakresu uprawnień drugiej instancji, w stosunku do pierwszej, z racji skutku dewolutywnego, jaki wywołuje założona apelacja. Co więcej, niekiedy druga instancja, na skutek wniesienia do niej apelacji, może mieć węższy zakres, niż pierwsza, a to z powodu możliwości częściowej apelacji, od wyroku zapadłego w instancji pierwszej (kan. 1887 § 3).¹⁰

c) *Skutek zawieszający* (effectus suspensivus) polega na tym, że w czasie apelacji (pendente appellatione) zabronione jest wykonanie wyroku niższej instancji. Przewiduje go wyraźnie prawodawca w kanonie 1889 § 1, wskazując na skutki apelacji, jak też „a contrario“ wynika on z kanonu 1917 § 1, który stwierdza, że tylko wyrok prawomocny podlega wykonaniu. W rzeczy samej, skoro w czasie trwania apelacji wykonanie wyroku ulega zawieszeniu, to przyjąć należy, że ten ostatni, nie może być wykonany podczas trwania całego procesu w instancji apelacyjnej. Z tej to racji prawo zabrania wprowadzenia jakichkolwiek zmian, tak przez jedną, jak i obie strony, w myśl zasady wyrażonej w kanonie 1889 § 1, „*lite pendente nihil innovetur*“. Jeżeli sędzia, w czasie dozwolonym na założenie apelacji lub w czasie jej trwania, ośmieliłby się wykonać

---

⁹ Por. Roberti F., *De processibus*, II, 210, n. 477.

¹⁰ Por. A. A. S., XI, 1919, 398;

S. R. Rotae decisiones, tom X, 88 nast., Romae 1926, dec. in c. Mauranen, Nullitas sententiae, 13 iulii 1918; Także w Apollinaris 1928, nr 2, 116—118.

Roberti F., *De processibus*, II, 210, 211, n. 477;

wyrok instancji niższej, popełniłby „attentatum”, którą to sprawę rozpatrywałyby sędzia sądu apelacyjnego.¹¹

Ograniczenie zawieszających skutków apelacji, przewiduje w niektórych wypadkach samo prawo. Ma to miejsce, gdy ustawa zezwala na apelację, ale tylko ze skutkiem dewolutywnym (kan. 1889 § 1; por. kan. 345, 1395, § 2, 2243.). W tym wypadku następuje wykonanie wyroku niższej instancji. Jeśli wyższa instancja, w drodze apelacji, zmieni wyrok, cofnięte zostaną skutki wykonania wyroku.

Drugim wyjątkiem jest wypadek przewidziany w kanonie 1917 § 2, zgodnie z którym sędzia może zarządzić prowizoryczne wykonanie wyroku pierwszej instancji. Tutaj wykonanie wyroku posiada charakter zapobiegawczy¹².

Z powyższych uwag widać, że założona apelacja zawsze wywołuje dewolutywny skutek; natomiast skutek zawieszający — zasadniczo zawsze, chyba, że inaczej, w konkretnym wypadku, będzie postanawiało prawo (kan. 1889 §2).

Klasyczne i właściwe skutki apelacji występują także (*servatis servandis*) przy założeniu rekursu, w drodze postępowania administracyjnego¹³.

¹¹ Podobnie tę kwestię regulowało dawne prawo. Por. c. 40, X, II, 28; c. 4, 6, 7, II, 15, in VI°;

Leg a M., *Praelectiones in textum iuris canonici, De iudiciis ecclesiasticis*, I, 543;

Roberti F., *De processibus*, II, 208. 209, n. 476;

Wernz - Vidal, VI, *De processibus*, 580, n. 607, III.

¹² Por. Roberti F., *De processibus*, II, 209, n. 476;

Wernz - Vidal, *Jus canonicum*, VI, *De processibus*, 576, 580. n: 607;

¹³ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 329, n. 288: „Effectus qui proprii sunt appellationis applicantur quoque, servatis servandis, recursibus in ordine administrativo”.

Wernz - Vidal, VII, 271, n. 250: „Quod dictum est de effectu appellationis pariter applicatur effectui recursus”.

II. Ś r o d k i   p r a w n e p r z e c i w k o   w y m i a r o w i   k a r

1. Dawne prawo

Wedle prawo Dekretałów, kto mniemał, że go niesprawiedliwie ukarano, ten mógł skrzystać ze środka prawnego apelacji przeciwko wyrokowi skazującemu. Mógł apelować:

a) przed wyrokiem, w którym to wypadku założona apelacja wywierała skutek dewolutywny i suspensywny. Powodowało to, że założona apelacja ograniczała władzę sędziego niższego, który w czasie trwania apelacji nie mógł nic zdziałać. ¹⁴

b) jeżeli apelacja założona została po wyroku skazującym, wówczas wywierała ona skutek dewolutywny i suspensywny przy wymiarze kar odwetowych, chyba, że inaczej prawo postanawiało, przy cenzurach tylko skutek dewolutywny. ¹⁵

Ekskomunikowanemu w wypadku, gdy twierdził, że wyrok zapadły przeciwko niemu jest niesprawiedliwy, to zanim został przesłuchany, uprzednio udzielano absolucji „ad effectum” ¹⁶ Jeżeli ekskomunikowany utrzymywał, że wyrok jest notorycznie nieważny, wtedy udzielano mu absolucji „ad cautelam” i wówczas mógł uzyskać odwołanie wyroku lub zwolnienie z kary ekskomuniki. ¹⁷

2. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego przewiduje następujące środki prawne przeciwko zapadłym wyrokom: apelację (kan. 1879 —

¹⁴ Por. c. 53. X, II, 28; c. 40, X, II, 28; c. 40, X, V, 39;

Wernz - Vidal, *Jus canonicum* VI, n. 631;

Wernz - Vidal, *Jus canonicum*, VII, 191, n. 159.

¹⁵ Por. c. 7, V, 11, in VI°; c. 14, V, 11, in V°; c. 40, X, V; 39; c. 36, X, I, 29; c. 8, X, I, 31.

¹⁶ Por. c. 7, V, 11, in VI°; c. 2, V, 11, in VI°; c. 40, X, V, in VI°; c. 36, X, I, 29.

¹⁷ Por. *Glossa* do c. 1, C. XI, q. 3.

Glossa do c. 2, V, 11, in VI°;

Altieri, *De censuris ecclesiasticis*, 1. IV, d. 1, c. 4;

Wernz - Vidal, *Jus canonicum*, VII, 192, n. 159;

1891); skargę nieważności (kan. 1892 — 1897); przywrócenie do pierwotnego stanu (kan. 1905 — 1907).

Kto się uważa za pokrzywdzonego sądowym wymiarem kary może apelować do wyższej instancji. Przeciwno wyrokowi niesprawiedliwemu, lecz ważnemu przysługuje zawsze apelacja. Przeciwno wyrokowi niesprawiedliwemu i notorycznie nieważnemu służy skarga nieważności (*quaerela nullitatis*). Jako środek nadzwyczajny przewiduje prawodawca przywrócenie do pierwotnego stanu.

W wypadku, gdy wyrok jest z punktu widzenia prawa materialnego niesprawiedliwy, lecz formalnie ważny, można ten wyrok zaciągnąć: albo za pomocą apelacji, albo prosić o restytucję do pierwotnego stanu (*restitutio in integrum*).¹⁸

Od administracyjnego wymiaru kar służy rekurs do wyższego przełożonego.

Ze względu na to, że założona apelacja, czy też rekurs, inne wywołuje skutki, gdy nastąpił wymiar kar poprawczych (cenzur), a inne, gdy przedmiotem wyroku skazującego, ewentualnie dekretu karno-administracyjnego, były kary odwetowe, w dalszych rozważaniach omówimy oddzielnie oba rodzaje kar.

III. Środki prawne przeciwko cenzurom

Jeśli chodzi o skutki, jakie wywołuje apelacja lub rekurs, skierowany przeciw cenzurom, to zasadnicze znaczenie posiada tutaj ustalenie faktu oraz czasu, w jakim cenzura została zaciągnięta lub wymierzona. W myśl kanonu 2243 § 1 z chwilą zaciągnięcia lub wymierzenia cenzury następuje jej wykonanie, a to z tej racji, że jest ona karą duchową. Kanon brzmi: „*Censurae inflictae per sententiam iudiciale, statim ac latae fuerint, executionem secumferunt, nec ab eis datur appellatio, nisi in devolutivo; idem a censuris ad modum praecepti inflictis datur recursus, sed in devolutivo tantum*“. Cen-

¹⁸ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 192, n. 159;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VI, 631, n. 614.

zura „*ferendae sententiae*“, nałożona wyrokiem sądowym lub nakazem pozasądowym, wywiera swój skutek z chwilą ogłoszenia wyroku lub nakazu. Apelacja, względnie rekurs, ma skutek jedynie dewolutywny. Cenzura „*latae sententiae*“ z chwilą popełnienia przestępstwa zaraz wiąże sprawcę oraz wywiera swe skutki prawne bez udziału sędziego lub przełożonego. Wynika stąd, że do wykonania cenzury, nawet w wypadku, gdy jest ona „*ferendae sententiae*“, nie wymaga się żadnego aktu egzekutywnego. Wymiar i wykonanie cenzury następuje mocą ustawy lub nakazu, jeśli jest karą „*latae sententiae*“, skazującym wyrokiem sądowym, jeśli jest „*ferendae sententiae*“.

Wszystkie skutki, jakie są następstwem notoryczności (notorietate), publiczności (publicitate), lub wyroku deklaratywnego, potencjalnie są zawarte w cenzurze, aczkolwiek nie mogą okazać przed tym swej mocy.¹⁹

Z powyższych uwag wynika, że założona apelacja wywołuje odmienne skutki, zależnie od tego, czy chodzi o cenzury już zaciągnięte, czy o zwykłe zagrożenie cenzurą. Zasady te podaje kanon 2243, wykazując całkowitą zgodność pod tym względem z dawnym prawem.²⁰

A. Środki prawne przeciwko cenzurom wymierzonym wyrokiem sądowym lub dekretem administracyjnym, albo zaciągniętym „*ipso facto*“.

---

¹⁹ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 329, n. 288;
Bride A., *Censures (Peines)*, w *Dictionnaire de droit canonique*, III, col. 212, 213;

M. C. A. Coronata, *Institutiones iuris canonici*, IV, 165, n. 1744;
Wernz-Vidal, VII, 267, n. 246; 271, 272, n. 250;

²⁰ Por. c. 8, X, I, 31;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 172, 173, n. 169;

Opieliński J., *O cenzurach kościelnych*, 45—55, n. 42—47;

1. *Srodki prawne przeciwko cenzurom „ferendae sententiae”, to jest wymierzonym wyrokiem sądowym lub dekretem administracyjnym.*

Zgodnie z kan. 2243 § 1 od cenzur wymierzonych wyrokiem sądowym przysługuje apelacja, ale tylko ze skutkiem dewolutywnym, podobnie od cenzur nałożonych w drodze administracyjnej służy rekurs, ale także tylko ze skutkiem dewolutywnym — „*non datur appellatio, nisi in devolutivo: item a censuris ad modum praecepti inflictis datur recursus, sed in devolutivo tantum*“. Wykluczona więc jest apelacja, jak i rekurs, ze skutkiem zawieszającym.

Uzasadnienia powyższego przepisu upatrywać należy w specjalnej zasadzie, jaką przewiduje prawodawca w stosunku do cenzur. W myśl kanonu 2243 § 1 cenzury „*ferendae sententiae*“ obowiązują sprawcę w obu zakresach od chwili wymierzenia ich, bez względu na to, czy wymiar nastąpił wyrokiem sądowym, czy dekretem administracyjnym. Obowiązek podporządkowania się wymierzonym cenzurom i to z chwilą ich nałożenia powstaje stąd, że ulegają one wykonaniu z chwilą wydania wyroku lub dekretu skazującego. Czyni to, że wyrok, czy też dekret, skazujący nie ulega zawieszeniu na skutek założonej apelacji, jak też, że cenzura winna być przestrzegana przez sprawcę dotąd, dopóki sędzia w apelacji lub przełożony, do którego skierowano rekurs, nie odpuści jej. Zgodnie bowiem z kan. 2248 § 1 wymierzona cenzura może być zniesiona jedynie za pomocą absolucji — „*Quaelibet censura, semel contracta, tollitur tantum legitima absolute*“.

Przepis kan. 2243 § 1 stanowi wyjątek w stosunku do ogólnej zasady, zawartej w kan. 1917 § 1, w myśl której wykonaniu podlega wyłącznie wyrok prawomocny (*sententia, quae transit in rem iudicatam*). Ten ostatni, by mógł być wykonany koniecznym jest, zgodnie z kan. 1918, uprzednie wydanie dekretu egzekucyjnego. Bez dekretu egzekucyjnego prawomocny wyrok nie może być wykonany. Odnośnie cenzur ustala prawodawca wręcz odwrotną zasadę. W myśl kan. 2243 § 1 wymierzone cenzury ulegają wykonaniu z chwilą wydania wy-

roku sądowego — „*censurae inflictae per sententiam iudiciale[m], statim ac latae fuerint, executionem secumferunt*”

W wypadku, gdyby cenzura wymierzona była warunkowo, przy czym warunek miałyby charakter czasowy, cenzurę zaciągnąłby sprawca dopiero z chwilą spełnienia się warunku. Wówczas to zarówno apelacja, jak i rekurs, przysługiwałyby, ale tylko ze skutkiem dewolutywnym.²¹

Przepis kanonu 2243 § 1. nie jest nowy. Postanowienie, zawarte w powyższym kanonie obowiązywało w Kościele od najdawniejszych czasów. O prawie apelacji przeciwko wymierzonym cenzurom wspomina już synod w Sardycji (Sardicensis) w roku 343.²² Na dewolutywny skutek apelacji, z wyłączeniem suspensywnego, wskazuje pap. Innocenty III odnośnie ekskomuniki: „*excommunicationis sententiam per appellationis non suspendendo obiectum*“.²³ To samo potwierdza pap. Bonifacy VIII w sprawie suspensy: „*sicut excommunicatio, sic ab officio vel ab ingressu ecclesiae lata suspensio aut ipsius effectus per appellationem sequentem minime suspenduntur*”.²⁴ Ta sama zasada obowiązywała także przy wniesionej apelacji od interdaktu.²⁵ W Dekretalach wyraźnie także zaznaczona jest zasa-

²¹ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*. II, 330, n. 289;

Wernz-Vidal, VII, 272, n. 251;

Chelod'i I., *Jus poenale*, n. 32; Cappello F., *De censuris*, 72, 73, n. 82;

Berutti Ch., VI, 122, n. 46;

M. C. A Coronata, IV, 166, n. 1744;

Bride A., *Censures (Peines)*, w *Dictionnaire de droit canonique*, III, col. 213;

Sole J., *De delictis et poenis*, 113, 114, n. 163;

Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 261, n. 439;

Torquebiau, Naz, Clercq, Jombart, *Traité de droit canonique*, IV, 631, n. 997;

²² C. XI, q. 3, c. 4: „Tamen prius quam omnia diligenter ac fideliter examininentur, eum, qui feurat communione privatus, ante cognitionem nullus debet praesumere, ut communioni societ”.

²³ Por. c. 8, X, I, 31; c. 53, X, II, 28.

²⁴ C. 20, V, 11, in VI°; „sicut excommunicatio, sic ab officio vel ab ingressu ecclesiae lata suspensio aut ipsius effectus per appellationem sequentem minime suspenduntur”.

²⁵ Por. c. 37, X, II, 28.

da, że wykonanie wyroku wymierzającego cenzurę następuje z chwilą wydania wyroku skazującego. Pap. Innocenty III w sprawie ekskomuniki, nadmienia, że wymierzona cenzura pociąga za sobą natychmiastowe wykonanie wyroku, z tej racji tenże papież nakazuje odmówić kościelnych dochodów temu, kto nie jest w łączności z Kościołem, chociażby założył apelację przeciwko wymiarowi wzmiankowanej kary.²⁶ Ponadto niejednokrotnie w Dekretach podkreślane jest, że jedynie tylko absolucją może być zniesiona cenzura, nawet w wypadku, gdyby jej wymiar był niesprawiedliwy.²⁷

Ta sama dyscyplina utrzymana jest i w późniejszym okresie Kościoła. Dowodem tego jest choćby instrukcja św. Kongregacji Rozkrzewienia Wiary z dnia 20.X.1884 r., która w nr 11 i 12 stwierdza, że duchowny zaciąga nieprawidłowość, jeśli ośmieliłby się wykonywać czynności święte po założonej apelacji od suspensy „*ex informata conscientia*“. Wynika stąd, że w świetle wyżej wymienionej instrukcji przysługuje apelacja od suspensy „*ex informata conscientia*“, ale jedynie tylko ze skutkiem dewolutywnym.²⁸

Wedle prawa Dekretów sędzia sądu apelacyjnego mógł sam udzielić absolucji, lub też, co uważano za bardziej odpowiednie, odesłać sprawę do sądu niższej instancji, aby sędzia tejże instancji udzielił absolucji.²⁹

W myśl Kodeksu prawa kanonicznego sędzia w apelacji lub przełożony do którego skierowano rekurs, po przeprowadzeniu procesu czy śledztwa pozasądowego, wymierzoną cenzurę potwierdza lub uwalnia z niej (*absolvit*). Jeśli apelacja założona była od wyroku zwalnającego (*a sententia absolutoria*), sędzia instancji apelacyjnej może także wymierzyć cenzurę.³⁰

²⁶ C. 53, X, II, 28.

²⁷ Por. c. 40, 48, X, V, 39; c. 1, 2, V, 11, in VI°.

²⁸ Por. S e r e d i, C. J. C., *Fontes*, VII, 510, n. 4907;

²⁹ Por. c. 7, §3, V, 11, in VI°.

³⁰ Por. R o b e r t i F., *De delictis et poenis*, II, 330, n. 289.

W e r n z - V i d a l, VII, 272, n. 251;

Większość kanonistów przed Kodeksem była zdania, że wyrok wymierzający cenzurę nigdy nie przechodzi w stan rzeczy prawnie osądzonej — „*numquam transire in rem iudicatam*“. Z tej racji, zdaniem tychże autorów, aczkolwiek nie można było założyć apelacji po 10 dniach od ogłoszenia wyroku, to nie mniej istniała zawsze możliwość zgłoszenia rekursu do Stolicy Apostolskiej przeciwko niesprawiedliwemu wyrokowi.³¹

Uwzględniając obecne przepisy proceduralne należy stwierdzić, że rekurs poza sądowy do Stolicy Apostolskiej jest prawnym środkiem poza sądowym (kan. 1569 § 1) i nie może być zaliczony do zwykłych środków prawnych, skierowanych przeciwko zapadłym wyrokom.³² Stąd dawna opinia autorów o możliwości zastosowania rekursu w czasie kiedy jest niedopuszczalna apelacja nie da się utrzymać. Rekurs w tym wypadku do Stolicy Apostolskiej nie może być uznany za prawny środek, skierowany przeciwko cenzurom, ale za sposób przedstawienia swych racji, za pomocą których chce ktoś wykazać, że zasługuje na udzielenie mu absolucji.³³

2. Środki prawne przeciwko cenzurom „*latae sententiae*“

Kodeks prawa kan. nie porusza kwestii apelacji czy rekursu od cenzur „*latae sententiae*“. Powyższe milczenie Kodeksu ma uzasadnienie w naturze tych kar. Zgodnie z kan. 2232 § 1 cenzura „*latae sententiae*“ obowiązuje sprawcę w obu zakresach z chwilą popełnienia przestępstwa. Z tej racji od cenzur „*latae sententiae*“ nie przysługuje apelacja lub rekurs, albowiem one były wykonane (aplikowane) w chwili popełniania przestępstwa.³⁴ Argument powyższy nie

³¹ Por. D'Annibale J., *Summula*, I, n. 379;

³² Por. Roberti F., *De processibus*, II, n. 460.

³³ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 330, n. 289.

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 175.

Hilarius a Sexten, *Tractatus de censuris ecc!*. 38, 39.

³⁴ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 330, 331; Berutti Ch., VI, 123, n. 46.

jest całkowicie przekonywujący, jeśli się uwzględni możliwość apelacji od cenzur „*ferendae sententiae*”, mimo, że one ulegają wykonaniu z chwilą wydania wyroku lub dekretu skazującego. Dlatego też należy poszukać innego jeszcze uzasadnienia. Jest nim wymiar cenzury, dokonany mocą samego prawa. Jeśli sprawca wpadł w cenzurę, przewidzianą w prawie powszechnym, wówczas nie przysługuje mu apelacja, czy rekurs, albowiem papież, twórca powyższej ustawy, jest najwyższym zwierzchnikiem w Kościele. Rekurs czy apelacja może mieć miejsce jedynie przy odwołaniu się od wyroku przełożonego niższego do przełożonego wyższego. Inaczej natomiast będzie się przedstawiała sprawa, gdy ktoś zaciągnął cenzurę „*latae sententiae*” z prawa partykularnego, które pochodzi od zwierzchnika niższego od papieża. Wówczas może założyć rekurs do Stolicy Apostolskiej, ale ze skutkiem dewolutywnym tylko. Jeśli natomiast twórcą prawa partykularnego jest papież, to nie przysługuje mu rekurs, czy apelacja, ponieważ nie ma wyższego zwierzchnika nad papieżem.

Przysługuje natomiast prawo apelacji do trybunału drugiej i wyższej instancji od wyroku deklarującego zaciągnięcie cenzury „*latae sententiae*”, ustanowionej także i w prawie powszechnym.

Powstaje pytanie, jakie skutki powoduje apelacja lub rekurs, jeśli założone zostały przeciwko wyrokowi wyjaśniającemu (deklaratywnemu)?

W odpowiedzi na to pytanie zdania autorów są podzielone. Roberti, Wernz, Wernz-Vidal, Chelodi³⁵ stoją na stanowisku, że apelacja powoduje tutaj poza skutkiem *dewolutywnym*, także skutek *zawieszający*. Jako uzasadnienie wysuwają następujące argumenty: w czasie trwania apelacji nie ma pewności co do zaciągnięcia przez sprawcę cenzury. Stąd apelacja winna działać nie tylko dewolutywnie, ale i suspensywnie.

---

³⁵ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 330, 331, n. 289;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 172, n. 169;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 272, n. 251;

Chelodi I., *Jus poenale*, n. 32.

Skutki, których istnienie zawisłe jest od wyroku deklaratywnego nie zostały wprowadzone w życie — nie zostały wywołane.³⁶ Pozostałe skutki, skoro wyrok stanie się prawomocny działają wstecz, aż do chwili popełnienia przestępstwa. Prawodawca nie czyni tutaj żadnego zastrzeżenia. Stąd ma tu zastosowanie ogólna zasada, dotycząca apelacji, w myśl której ta ostatnia powoduje dwa skutki, to jest dewolutywny i zawieszający.³⁷

Przeciwną opinię wypowiada Vermeersch-Creusen,³⁸ w myśl której w zakresie zewnętrznym należy przestrzegać cenzurę w pełni mimo założonej apelacji od wyroku wyjaśniającego.

Berutti³⁹ uważa, że ulegają zawieszeniu skutki wynikłe z deklaracji cenzury, nie ulega natomiast zawieszeniu obowiązek przestrzegania kary, zgodnie z kan. 2232 § 1.

Cóż o tych opiniach należy powiedzieć? Zdaniem moim za słuszną uznać należy opinię pierwszą, dla racji wyżej przytoczonych. Dlatego też apelacja od wyroku deklaratywnego powoduje oba skutki, to jest dewolutywny i zawieszający.

3. *Przestrzeganie cenzury nieważnie lub niesprawiedliwie wymierzonej albo deklarowanej*

W związku z możliwością niesprawiedliwego, czy też nieważnego wymiaru cenzury, powstaje pytanie, czy cenzura w tym wypadku winna być przestrzegana przez sprawcę?

W odpowiedzi na to pytanie należy rozróżnić dwa zagadnienia: 1) czy istnieje pewność, 2) czy też wątpliwość. odnośnie kwestii sprawiedliwego lub ważnego wymiaru, albo deklaracji cenzury.

a. *Jeśli powstaje wątpliwość*, czy wymierzona kara przez kompetentnego przełożonego jest sprawiedliwa, czy też nie,

³⁶ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 331, n. 289.

Wernz - Vidal, VII, 272, n. 251.

³⁷ Por. Wernz F., VI, 172, n. 169.

³⁸ Por. Vermeersch - Creusen, *Epitome*, III, 261, n. 439.

³⁹ Por. Berutti Ch., VI, 123, n. 46.

Kodeks prawa kan. nakazuje ją zachować i to w obu zakresach. Wyjątek stanowi przypadek apelacji ze skutkiem zawieszającym (*in suspensivo*). Kanon 2219 § 2: „*At si dubitetur utrum poena, a Superiore competente inflictata, sit iusta, necne, poena servanda est in utroque foro, excepto casu appellationis in suspensivo*“. To samo należy powiedzieć, jeśli powstała wątpliwość co do ważności wymierzonej cenzury.

Stanowisko Kodeksu w tej materii uzasadnia się koniecznością zachowania porządku prawnego, jak też potrzebą okazania należnego uszanowania i uległości w stosunku do zarządzeń prawowitej władzy kościelnej.⁴⁰ Zasada powyższa jest zgodna z prawem poprzednio obowiązującym w Kościele.⁴¹

W wypadku, gdy powstaje wątpliwość, czy ważnie i sprawiedliwie był wydany wyrok deklaracyjny, nie zachodzi, moim zdaniem, żadna trudność, ponieważ, jak wyżej było zaznaczone, pokrzywdzonemu przysługuje prawo apelacji ze skutkiem zawieszającym.

W razie, gdyby przypadkiem niesprawiedliwy lub nieważny wyrok zatwierdzony został w apelacji, skazany, ściśle biorąc, nie jest związany cenzurą. Stąd wyrok nie powoduje powstania skutków duchownych cenzury i domniemany sprawca może nie zachowywać cenzury w zakresie wewnętrznym, o ile przez to nie daje zgorszenia (*remoto scandalo*). W zakresie zewnętrznym obowiązany jest poddać się karze, ale tylko ze względu na właściwą zależność od władzy nakazującej (*ob debitam subiectionem*). Ponadto należy zwrócić baczną uwagę, czy zainteresowany w ocenie sprawiedliwości lub ważności cenzury nie kieruje się przesłankami subiektywnymi.⁴²

⁴⁰ Por. Rozdział II. § 6.

Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 331, n. 290.

⁴¹ Por. c. 77, C. XI, q. 3: „*ne etsi iniuste ligatus sit, ex ipsa tumidae reprehensionis superbia, culpa, quae non erat fiat*“: c. 5, X, V, 27.

⁴² Por. Cappello F., *De censuris*, 36, n. 36;

Suarez F., *De censuris*, disp. IV, sect. 7, n. 5;

Hilarius a Sexten, 29; S. Alphonsus, VII, 68, Wernz, VI, 168, n. 162; Lega M., III, n. 81.

b. Inaczej natomiast, gdy *niesprawiedliwość* wymierzonej cenzury jest *oczywista* lub *notoryczna* (*iniustitia manifesta* vel *notoria*), wówczas nie wywołuje ona żadnych skutków w obu zakresach. Prowadzi to do wniosku, że tego rodzaju cenzura może być niezachowywana przez ukaranego nią w obu zakresach. Racja jest w tym, że kara poprawcza nie istnieje w tym wypadku i nie może wobec tego powodować żadnych następstw. Działający przeciwko takiej cenzurze nie zaciągają żadnych kar, przewidzianych przez Kodeks prawa kanonicznego za pogwałcenie cenzury.⁴³

c. Jeżeli przyczyna cenzury, jaką jest popełnione przestępstwo, jest słuszna ale tajna i w żaden sposób nie da się udowodnić w zakresie zewnętrznym, wówczas należy odróżnić cenzury „*latae sententiae*“ od cenzur „*ferendae sententiae*“. Cenzura „*latae sententiae*“ wymierzona ustawą lub nakazem prawnym za przestępstwo tajne (*delictum occultum*) obowiązuje sprawcę w sumieniu i zgodnie z zasadą, zawartą w kanonie 2232 § 1: *Poena latae sententiae, sive medicinalis sive vindicativa, delinquentem, qui delicti sibi sit conscius, ipso facto in utroque foro tenet*“, winna być przestrzegana w obu zakresach. W myśl następnej zasady, zawartej także w kanonie 2232 § 1, sprawca może być usprawiedliwiony od zachowywania jej w zakresie zewnętrznym z powodu grożącego mu zniesławienia: „*...ante sententiam declaratoriam a poena observanda delinquens excusatur quoties eam servare sine infamia nequit*“.

W wypadku, gdyby wymiar cenzury nastąpił drogą sądową lub w postępowaniu karno-administracyjnym, to uznać ją należy za nieważną, a to z powodu wyraźnego pogwałcenia

⁴³ Por Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 331, n. 289;

Wernz F., VI, 174, n. 171;

Wernz-Vidal, VII, 269, n. 249;

Suarez F., *De censuris*, disp. IV, sect. 6, sect. 7;

Kober F., *Der Kirchenbann*, Tübingen, 1963, 202, 203, 210 sq.;

Reiffenstuel A., I, V, tit. 39, n. 41;

Schmalzgrueber, F., I, V, tit. 39, n. 80;

Cappello F., *De censuris*, 35, n. 36.

przepisu kanonu 2233 § 1, domagającego udowodnienia prawnie podstawy wymiaru wszelkiej kary, to jest popełnienia przestępstwa. Kanon brzmi: „*Nulla poena infligi potest, nisi certo constet delictum commissum fuisse...*“. Z tej też racji nieprzestrzeganie jej w obu zakresach nie powodowałoby skutków, jakie powstają z niezachowywania ważnie wymierzonej cenzury.⁴⁴

Przeciwnie, jeżeli wymierzona cenzura, oparta jest na podstawie fałszywej, lecz udowodnionej w zakresie zewnętrznym za pomocą prawnie zebranych dowodów i uznanych za prawdziwe, wówczas z punktu formalnego uznać ją należy za ważną. Nie mniej jednak w zakresie wewnętrznym niewinnie skazany człowiek nie jest obowiązany ją przestrzegać. W zakresie zewnętrznym obowiązuje ona skazanego, ale nie z racji wydanego wyroku, ale z prawa naturalnego, nakazującego posłuszeństwo władzy dla uniknięcia zgorszenia oraz celem niedopuszczenia do wyrażenia publicznej pogardy tejże władzy kościelnej przez niezachowywanie jej zarządzeń. Jasnym jest, że przeciwko takiemu wymiarowi cenzury służą środki prawne, jakimi są: apelacja lub rekurs.⁴⁵

Co więcej, nawet publicznie w zakresie zewnętrznym nie jest sprawca obowiązany przestrzegać cenzury, jeśli dzieje się to wobec ludzi, którym znana jest niesprawiedliwość cenzury, albo w miejscu, w którym nie jest znany fakt zaciągnięcia cenzury, a także i w miejscu, w którym niesprawiedliwość cenzury, jak i niewinność osoby nią dotkniętej, są publicznie znane.⁴⁶ Konsekwentnie pogwałcenie cenzury formalnie waż-

⁴⁴ Por. Suarez F., *De censuris*, disp. IV, sect. 7, n. 2, 4; Wernz F., VI, 174, n. 171.

⁵⁴ Por. C. 1, X, III, 2; c. 1, II, 14, in VI°; Wernz F., VI, 174, 175, n. 171.

Suarez F., *De censuris*, disp. IV, sect. 7, n. 8, 11, 12, 13, 14;

⁴⁶ c. 5 Conc. Nicaen. (a 325) = C. XI, q. 3, c. 73.

Por. Suarez F., *De censuris*, disp. IV, sect. 7, n. 14, 15;

Wernz F., VI, 175, n. 171;

Kober F., *Der Kirchenbann*, 216;

Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 331, n. 289;

nej, nawet publiczne i połączone ze zgorszeniem, nie powoduje w zakresie wewnętrznym kar kościelnych, przewidzianych dla gwałcicieli cenzur, ani innych nie wywołuje skutków, wynikających z ważnej cenzury, np. pozbawienia jurysdykcji lub spowodowania niezdolności na urzędy i beneficja kościelne, aczkolwiek w zakresie zewnętrznym inaczej będzie ta sprawa się przedstawiać.⁴⁷

B. Środki prawne przeciwko zagrożeniu cenzurami

W myśl kanonu 2243 § 2 jest dopuszczalna apelacja lub rekurs ze skutkiem zawieszającym od zagrożenia cenzurami, dokonanego mocą wyroku sądowego lub nakazu administracyjnego. Jest to zasada. Przewiduje prawodawca od niej wyjątek w przypadku, gdy prawo wyraźnie postanawiać będzie inaczej w pewnej materii, to jest wykluczać apelację lub rekurs ze skutkiem zawieszającym.

Uzasadnienie powyższego postanowienia jest następujące: Dopuszczalność apelacji ze skutkiem zawieszającym jest wynikiem niezaciągnięcia cenzury, która pociąga za sobą jednocześnie jej wykonanie. W tym wypadku jest jedynie zagrożenie, a nie wymierzenie cenzury. Skoro cenzura nie istnieje, nie może być wykonana, a więc odpada zasada specjalna, przewidziana w kan. 2243 § 1 odnośnie apelacji czy rekursu od cenzur zaciągniętych. Dopuszczalność wyjątku od tej zasady tłumaczy się potrzebą dobra publicznego, które w poszczególnych wypadkach nie pozwala na apelację ze skutkiem zawieszającym.⁴⁸

⁴⁷ Por. Suarez F., *De censuris*; disp. IV, sect. 7, n. 18, 28, 29, 19, 20; Kober F., *Der Kirchenbann*, 218 sq.

Wernz F., VI, 175, n. 171.

Hilarius a Sexten *Tractatus de cens. eccl.*, 29, sq;

C. XI, q. 3, c. 1: „sententia pastoris sive iusta sive iniusta fuerit timenda est.”

⁴⁸ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 331, n. 290;

Cappello F., *De censuris*, 73, n. 82, ad 6;

M. C. A. Coronata, IV, 168, n. 1744;

Zagrożenie cenzurą może pochodzić: z ustawy, z nakazu na wzór ustawy (per praeceptum ad instar legis), z wyroku sądowego (per sententiam iudiciale), z nakazu na wzór wyroku sądowego (per praeceptum ad instar sententiae). Wszystkie wypadki zagrożenia omówimy oddzielnie.

1. Zagrożenie ustawowe

1. Jeżeli zagrożenie cenzurą dokonane jest mocą ustawy czy to w formie kary „*latae*“ czy „*ferendae sententiae*“, każdy, kto jest zainteresowany w odwołaniu ustawy, skąd inąd niesprawiedliwej, może wnieść prośbę (suplikę) do prawodawcy lub *rekurs* do jego przełożonego o uchylenie lub zmianę ustawy. W praktyce *rekurs* wnosi się do Stolicy Apostolskiej. Prośba wniesiona do prawodawcy nosi nazwę „*remonstratio*“. Prośba, jak i *rekurs*, mogą być założone przeciwko samej ustawie, to jest normie nakazującej lub zabraniającej pod sankcją cenzury, jak też przeciwko samej karze. Akty powyższe dokonane być mogą jedynie w drodze administracyjnej, stąd nie podlegają one żadnym terminom prekluzywnym, przewidzianym przez prawo odnośnie apelacji.⁴⁹

2. *Skutki remonstracji lub rekursu*. W wypadku wniesienia prośby lub rekursu przeciwko normie, albo przeciwko sankcji karnej, przez osoby prywatne, ustawa, jak i sankcja karna obowiązują w dalszym ciągu, ponieważ wniesiony re-

Berutti Ch., VI, 123, n. 46, ad IV;

Bride A., *Censures* (Peines), w *Dictionnaire de droit canonique*, III, col. 213, 214;

Wernz-Vidal, VII, 273, n. 252;

Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 261, n. 439;

Sole J., *De delictis et poenis*, 114, n. 165;

Torquebiau, Naz, Clercq, Jombart, *Traité de droit canonique*, IV, 631, n. 998;

Grabowski I., *Prawne środki w procesie kanonicznym*, 49—56.

⁴⁹ Por.: Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 322, n. 290;

Wernz-Vidal, VII, 273, n. 252;

Berutti Ch., VI, 124, n. 46, ad V;

kurs nie wywołuje skutku zawieszającego ustawę, czy też sankcję karną. Racja jest w tym, że nikomu nie przysługuje uprawnienie domagania się tymczasowego zawieszenia ustawy, ponieważ ustawa ma za zadanie ochronę dobra publicznego; dobro prywatne musi ustąpić przed dobrem publicznym. Zainteresowany może prosić o dyspensę od prawa karnego lub wyjęcie z pod sankcji karnej (przywilej).⁵⁰

Innym argumentem przemawiającym za wykluczeniem skutku zawieszającego przy wniesionej prośbie o zniesienie lub zmianę ustawy karnej, czy też założonym rekursie do wyższego przełożonego, jest argument zaczerpnięty z istoty prawa kościelnego. Jest nim mianowicie zasada, że do powstania i istnienia prawa kościelnego bynajmniej nie jest potrzebna zgoda ze strony podwładnych, akceptująca ustawę.

Uzasadnienie powyższej tezy jest następujące: Do tego, ażeby ustawa kościelna mogła być ustanowiona i obowiązywać wiernych wymagane są dwa warunki zachodzące po stronie prawodawcy: władza i wola prawodawcy wydania ustawy.

Co się tyczy pierwszego warunku, to władzę wydania ustaw posiadają bezwzględnie prawodawcy kościelni.

Można to łatwo udowodnić, zwracając uwagę na istotę władzy prawodawczej, jak i na jej cel. Władza prawodawcza jest władzą rządzenia (*potestas imperandi*). W wypadku uzależnienia władzy prawodawczej od woli podwładnych, ta ostatnia stałaby się bezskuteczną i wówczas nie byłaby prawdziwą władzą rządzenia, lecz raczej uprawnieniem przysługującym prawodawcy do wskazywania środków pożytecznych dla dobra ogólnego. Nie mogłaby ona także zrealizować celu, jakim jest rozumny zarząd oraz przysporzenie dobra ogólnego, a to na skutek uzależnienia woli prawodawcy, przejawiającej się w normie prawnej, od zgody podwładnych. Jeśli chodzi o szczegóły, to nie ma najmniejszej wątpliwości, że władza prawodawcza przysługująca papieżowi, czy niższym zwierzch-

---

⁵⁰ Por. Michiels G., *Normae generales* I, 192 — 204.

nikom, to jest biskupom, pochodzi od Chrystusa Pana, czy to bezpośrednio, czy to pośrednio. Nie pochodzi natomiast od społeczności, ani tej ostatniej nie jest podporządkowana. Powyższe twierdzenie oparte jest na dogmatach wiary i orzeczeniach papieskich. Pięknie w tej kwestii wyraża się papież Leon XIII⁵¹. Tylko pasterzom dana jest wszelka władza nauczania, sądzenia i rządzenia; nie posiada natomiast tej władzy lud, którego obowiązkiem jest słuchać zwierzchników. Jeśli chodzi o władzę papieża, to obecnie mamy wyraźne postanowienie w tej kwestii Soboru Watykańskiego, w myśl którego przysługuje papieżowi najwyższa władza w Kościele, nie tylko w sprawach wiary i moralności, lecz także i w sprawach dyscypliny kościelnej.⁵² Orzeczenie powyższe znalazło wyraz w kan. 215, stwierdzającym, że wyłącznym uprawnieniem Stolicy Apostolskiej jest: erygować, ustalać granicę, dzielić, łączyć i znosić prowincje kościelne, diecezje, opactwa lub niezależne prelatury, wikariaty i prefektury apostolskie.

Co się tyczy prawodawczej władzy biskupów i innych zwierzchników kościelnych, należy to samo powiedzieć, co było wyżej zaznaczone odnośnie papieża. W tej kwestii wyraźnie wypowiada się pap. Benedykt XIV,⁵³ że władza prawodawcza, przysługująca biskupom, udzielona jest bezpośrednio przez Chrystusa Pana. Wynika stąd, że jej istnienie jest niezależne od woli ludu. Przeciwne zdanie, jak stwierdza Suarez, niezgodne jest z wiarą.⁵⁴ Można stąd łatwo wyciągnąć wniosek, że moc prawna ustaw biskupich nie zależy od zgody na nie przez kapłanów i wiernych. Przeciwne zdanie potępio-

---

⁵¹ Epist ad Arch. Parisien, 17 iunii 1885; „Solis pastoribus data omnis docendi, iudicandi, regendi, potestas; populo autem imperatum, ut eorum et praecepta sequatur, et iudicio pareat, seseque gubernari, corrigi, ad salutem duci patiatur”.

⁵² W konst. „Pastor aeternus”, 18.VII, 1870, cap. 3 (Denz-Bannw). n. 1831). Por. także kan 218;

Michiels G., *Normae generales*, I, 194, 195.

⁵³ *De synodo dieces*, lib. XIII, c. 4, n. 4.

⁵⁴ Por. Michiels G., *Normae generales*, I, 195.

ne zostało przez papieża Piusa VI w konst. „Auctorem fidei“ z dnia 28 sierpnia 1794 roku.⁵⁵

Co się tyczy drugiego warunku, to należy stwierdzić, że prawodawcy kościelni mają w zasadzie (regulariter) wolę zobowiązania społeczności do przestrzegania ich zarządzeń, nie wymagając uprzedniej jakiegokolwiek zgody ze strony społeczności. Co więcej, czynią to niekiedy wbrew woli podwładnych. Łatwo to uzasadnić, biorąc pod uwagę słowa, jakich używają prawodawcy przy wydaniu ustaw. Prawo wyraża prawodawca w formie nakazu. Nakaz wydany w formie kategorycznej (absolute) nie obowiązuje pod warunkiem: „jeżeli poddany zechce się zgodzić“, ale wywiera skutek bezpośrednio i bezwarunkowo, wprowadzając absolutną konieczność podporządkowania się ze strony podwładnego.⁵⁶ Wolę prawodawcy zobowiązania wiernych swymi nakazami wyrażają także sankcje karne, za pomocą których chce prawodawca zmusić opornych podwładnych do podporządkowania się jego nakazom, czy zakazom.⁵⁷

Powyższe argumenty prowadzą nas do wniosku, że skoro nie jest potrzebna zgoda ze strony podwładnych na powstanie prawa, to także wola tych ostatnich, zmierzająca do usunięcia lub zmiany wydanej ustawy, nie może mieć znaczenia zawieszającego ustawę. Innymi słowy zanesiona remonstracja do prawodawcy lub wniesiony rekurs do wyższego przełożonego o cofnięcie lub zmianę ustawy, może powodować jedynie skutek dewolutywny, nigdy zaś zawieszający. Ustawa, mimo założenia rekursu lub wniesienia remonstracji, obowiązuje i to dotąd, dopóki nie zostanie odwołana przez prawodawcę lub jego zwierzchnika.

---

⁵⁵ Denz - Banw. n. 1509.

Michiels G., *Normae generales*, I, 195, 196.

⁵⁶ Por. c. 3, C. XIV, q. 1;

⁵⁷ Por. Michiels G., *Normae generales*, I, 197.

2. Zagrożenie „*per praeceptum ad instar legis*“

Jeżeli zagrożenie cenzurą dokonane jest mocą nakazu „*ad instar legis*“ (*per praeceptum ad instar legis*), czy to w formie „*latae*” czy „*ferendae sententiae*”, wówczas dozwolny jest rekurs ze skutkiem zawieszającym. Rekurs może być skierowany przeciwko normie nakazującej lub przeciwko sankcji karnej. W pierwszym wypadku zostaje zawieszona norma prawna (nakaz) oraz sankcja karna, a w drugim ulega zawieszeniu tylko sankcja karna (*poena*), pozostaje natomiast w mocy i obowiązuje norma prawna. Zasadę powyższą przewiduje prawodawca w wyraźny sposób w kan. 2243 § 2. Zasada ta dopuszcza wyjątek, jakim są sprawy, co do których kodeks prawa kanonicznego przewiduje rekurs ze skutkiem tylko dewolutywnym, wykluczając skutek zawieszający (kan. 2243 § 2).

Zarówno zasada, jak i wyjątek, nie są przepisem nowym. Znane były dawnemu ustawodawstwu kanonicznemu. Jeśli chodzi o wyjątki, to wyliczył je Benedykt XIV w konst. „*Ad militantes*“ z dnia 30 marca 1742 r.⁵⁸

Obecnie Kodeks prawa kan. przewiduje także liczne wyjątki. Dla przykładu przytoczymy niektóre: Dopuszczalny jest rekurs, ale tylko ze skutkiem dewolutywnym od dekretów i nakazów, wydanych podczas wizytacji diecezji w przedmiocie i granicach dozwolonej wizytacji (k. 345).⁵⁹ Od nakazów, wydanych podczas wizytacji klasztorów i innych domów zakonnych, o których jest mowa w kan. 512; wyjątek stanowią nakazy wydane w postępowaniu sądowym (kan. 513 § 2 — *nisi visitator ordine iudicario processerit*). W wypadku odwołania uprawnienia (*facultatis*) lub pozwolenia (*licentia*) na głoszenie kazań (kan. 1340 § 3). Od zakazu czytania pewnych książek (kan. 1395 § 2). Od dekretów przepro-

⁵⁸ Casparri P., *C. J. C. Fontes*, I, 723, n. 326.

⁵⁹ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 332, n. 290;

Bride A., *Censures (Peines)*, w *Dictionnaire de droit canonique*, III, col. 213, 124.

wadzających połączenie (unio), podział (divisio), przeniesienie (translatio), albo wydzielenie (dismembratio) beneficjów (kan. 1428 § 3). Od dekretu ordynariusza, odwołującego prawo spowiadania (kan. 880 § 2). Od dekretu wikariusza lub prefekta Apostolskiego, ingerującego w sprawy dyscypliny zakonnej (kan. 296 §2). Od dekretu ordynariusza, pozbawiającego usuwalnego beneficjum (kan. 192 § 3). Od dekretu ordynariusza normującego sprawę precedencji (kan. 106, n. 6) itp.

Ze względu na to, że tego rodzaju rekurs jest zakładany w postępowaniu administracyjnym, nie jest więc uzależniony od prekluzywnych terminów, przewidzianych dla apelacji. Rekurs może być zawsze zgłoszony, dopóki nie wymierzona zostanie kara za pomocą wyroku sądowego lub dekretu administracyjnego (per modum praecepti), albo zaciągnięta z mocy samego prawa (ipso iure incursa).⁶⁰

3. Zagrożenie „*per sententiam iudicalem vel per praeceptum ad instar sententiae*”

Jeżeli zagrożenie dokonane zostało mocą wyroku sądowego lub nakazu administracyjnego (per praeceptum ad instar sententiae latum), wówczas w wypadku wymierzenia cenzury, ta ostatnia bezpośrednio (immediate) obowiązuje sprawcę. Zainteresowany posiada prawo założenia apelacji lub rekursu od cenzury wymierzonej, ale ze skutkiem dewolutywnym.

Może się zdarzyć, że wyrok sądowy lub nakaz administracyjny, są zawieszane, ponieważ np. są uzależnione od upływu czasu lub spełnienia się jakiegoś warunku.⁶¹ W tych wypadkach nie ma mowy o wymierzeniu cenzury, lecz zachodzi zagrożenie cenzurą. Z tego też względu istnieje możliwość ape-

⁶⁰ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II. 332, n. 290.

Wernz-Vidal, VII, 273, 274, n. 252.

D'Annibale J., I, n. 334;

Suarez F., *De censuris*, disp. III, sect. 6;

⁶² Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 333, n. 290.

lacji lub rekursu ze skutkiem zawieszającym od normy nakazującej pewne zachowanie się pod sankcją cenzury lub samej sankcji karnej.

Wyjątek stanowią tu tego rodzaju sprawy, co do których prawodawca nie dopuszcza apelacji lub rekursu ze skutkiem zawieszającym (kan. 2243 § 2).

Czasokres do założenia rekursu trwa tak długo, jak długo nie upłynie czas przewidziany w nakazie, lub nie spełni się warunek, niezbędny do zaciągnięcia kary.

Czasokres założenia apelacji ograniczony jest terminami prekluzywnymi, przewidzianymi przez prawo dla apelacji (*fatalibus coartctatur*).⁶²

Powyższe rozważania wyjaśni następujący przykład: Biskup może mocą ustawy nakazać pewne zachowanie się i to pod sankcją cenzury. Podwładni mogą wnieść prośbę do biskupa lub założyć rekurs do Stolicy Apostolskiej, ażeby niesprawiedliwa ustawa została zniesiona lub zmieniona. W międzyczasie, to jest po założeniu rekursu, ustawa obowiązuje i posiada moc prawną dotąd, dopóki nie zostanie odwołana przez prawodawcę lub jego zwierzchnika.

Biskup może ustanowić normę i karę za pomocą nakazu (*per praeceptum*) pod formą cenzury „*latae sententiae*“, np. jeśli w ciągu miesiąca nie spełnisz, będziesz „*ipso facto*“ zasuspendowany. Jeżeli zainteresowany założy rekurs od zagrożenia karnego przed upływem miesiąca, wówczas sankcja karna w postaci cenzury zostaje zawieszona. Wyjątek stanowią tego rodzaju sprawy, w których dozwolony jest rekurs ze skutkiem dewolutywnym.

Jeśli natomiast podwładny założy rekurs po miesiącu, to jest po zaciągnięciu cenzury, wówczas rekurs wywołuje skutek tylko dewolutywny.

W wypadku, gdy nakaz będzie wydany w formie kary „*ferendae sententiae*“, wówczas, zanim będzie wydany wyrok lub dekret, przysługuje rekurs ze skutkiem zawieszającym.

Po wydaniu wyroku lub dekretu skazującego w postępowaniu administracyjnym (*post sententiam vel praeceptum ad*

instar sententiae), w których jeżeli wymiar kary uzależniony będzie od warunku czasowego lub rzeczowego, to przysługuje apelacja lub rekurs ze skutkiem zawieszającym, albowiem kara w danym wypadku nie została jeszcze wymierzona, istnieje tutaj zagrożenie karne. Inaczej natomiast, gdy wymiar cenzury nastąpił bezwarunkowo mocą wyroku lub dekretu skazującego. Wówczas przysługuje apelacja lub rekurs, ale tylko ze skutkiem dewolutywnym.⁶³

IV. Środki prawne przeciwko karom odwetowym

1. Środki prawne przeciwko karom odwetowym wymierzonym wyrokiem sądowym lub dekretem administracyjnym

Przeciwko wymiarowi kar odwetowych, czy to sądowemu, czy to administracyjnemu, przysługuje apelacja lub rekurs ze skutkiem zawieszającym (in suspensivo), chyba, że w poszczególnym wypadku prawo będzie postanawiać inaczej. Kanon 2287 brzmi: „*Ab inflictis poenis vindicativis datur appellatio seu recursus in suspensivo, nisi aliud expresse caveatur*“. Zauważyć należy, że skutek dewolutywny apelacji, czy rekursu, pozostaje zawsze w mocy, nawet w wypadkach, pojętych przez prawodawcę jako wyjątki w odniesieniu do skutku zawieszającego.⁶⁴

2. Środki prawne przeciwko zagrożeniu karami odwetowymi

Przeciwko zagrożeniu karami odwetowymi, dokonanemu mocą wyroku sądowego lub dekretu administracyjnego, przy-

⁶³ Por. c. 40, X, II, 28; Roberti F., *De delictis et poenis*, II, 333, n. 290.

Wernz-Vidal, VII, 274, n. 252;

Sole J., *De delictis et poenis*, 114, 115, n. 165.

⁶⁴ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 377, n. 340;

M. C. A. Coronata, *Institutiones iuris canonici*, IV, 249, n. 1820;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 214, n. 84;

Sole J., *De delictis et poenis*, 190, n. 167.

sługuje apelacja lub rekurs ze skutkiem zawieszającym, o ile prawo wyraźnie nie będzie postanawiać inaczej.

Zasady tej nie wypowiedział wyraźnie prawodawca, nie mniej jednak łatwo ją ustalić na podstawie kanonu 2243 § 2. Co prawda w kanonie tym jest mowa tylko o cenzurach, pominięte są kary odwetowe, jednakże, w myśl zasady „*ubi eadem ratio, ibi eadem dispositio*“, należy sądzić, że przepis kanonu 2243 § 2 odnosi się także i do kar odwetowych.

Zasada, wyżej wymieniona, będzie miała zastosowanie we wszystkich wypadkach zagrożenia i to bez względu na to, czy ono będzie dokonane w formie kar „*ferendae*“, czy „*latae sententiae*“, chyba, że inaczej i to w sposób wyraźny, przewidują będzie prawo. Kodeks prawa kanonicznego zna tego rodzaju sytuację, w których rekurs od dekretów przełożonego dopuszczalny jest tylko ze skutkiem dewolutywnym.⁶⁵ Wyjątki owe ustala prawodawca w kanonach: 345, 513 § 2, 1340 § 3, 1395 § 2, 1428 § 3.

Ze względu na to, że moc prawna i skuteczność ustaw kościelnych w żadnym wypadku nie jest zawisła od woli i zgody wiernych, jak wyżej było zaznaczone, wynika, że przeciwko ustawom karnym, przewidującym sankcję karną w postaci kar odwetowych „*latae*“ lub „*ferendae sententiae*“, nie przysługuje w ogóle tak apelacja, jak i rekurs.⁶⁶ Odpada więc, przez to samo, zagadnienie z jakim skutkiem mogły by być stosowane owe środki prawne.

---

⁶⁵ Por. Michiels G., *Normae generales*, ed. 2, 1949, I, 524 — 530; Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 214, n. 84.

⁶⁶ Michiels G., *Normae generales*, I, 193 — 200.